

ВРШЊАЧКА ЕДУКАЦИЈА И КОРЕЛАЦИЈА У НАСТАВНОМ КОНТЕКСТУ КАО МОДЕЛИ РАЗУМЕВАЊА СИСТЕМА ГЛАГОЛСКИХ ОБЛИКА

Сажетак: У раду се анализирају модели часова са интердисциплинарним приступом настави граматике. Наводе се могућности корелације наставе руског, енглеског, српског и немачког (сродних и несродних језика). Дају се конкретни примери. Истичу се добре стране овакве методе активне наставе, али и ограничења при њеној примени. Употреба драмских игара и вршњачке едукације представља иновацију у усвајању новог градива, али и интерактивни начин систематизације обрађених садржаја. Анализа исхода оваквих часова показује да се вршњачким учењем решава проблем индивидуализације наставе и имплементирање инклузивних програма. Учење постаје стваралачко и оријентисано на проблем. Циљ реферата је да се оцени шта би се могло мењати у организацији наставе српског и страних језика – преко примера на системима глаголских облика.

Кључне речи: едукација, корелација, интердисциплинарност, инклузија

1. Увод

Кључне речи овог рада – едукација и корелација, чуварима изворног српског језика звуче вештачки и претенциозно. С намером су у наслову наведене како би се показало да се у школској пракси корелација и вршњачка едукација примењују. Према важећем наставном плану и програму предлаже се предметно и међупредметно повезивање садржаја. После посете школског надзорника, пре десетак година, захтев упућен нашој школи, односио се на појам корелације. Био је то подстрек да интензивно размишљамо највише о међупредметној корелацији. Међупредметна корелација или интердисциплинарност није ни импровизација, нити помодарство. Она је позив на облик квалитетне и савремене наставе.

Када говоримо о међупредметној корелацији, најинтересантнији јесу часови које реализује троје или четворо наставника. Интердисциплинар-

¹ cecadrobnjak@gmail.com

ност представља тимску наставу. Међутим, постоји неколико фаза кроз које се пролази у сваком колективу да би се од групе наставника на једном часу, дошло до тима на пројекту. Пре приче о једном таквом пројекту, изнећемо нека запажања о односу теорије и праксе у вези са корелацијом и вршњачким учењем. Повезујући градиво више предмета уз разумевање, много се лакше учи и памти. Обично се говори и зна да не желе сви ученици да учествују у раду. Поставља се питање на који начин се може превазићи проблем. Вршњачка мотивација је значајна за наставнике и за ученике. Говорећи о раду у основној школи, стручна литература препоручује пројекте које треба да реализују ученици осмог разреда. У пракси ово може бити одличан пример за почетак, односно стварање и ученичког, али и наставничког тима.

Како утицати на стварање квалитетног тима? Постављање јасно одређених правила, која се дају ученицима и наставницима, чини темељ почетка заједничке и успешне комуникације. Правила се односе на јасно одређење времена, бирање једноставне и ученицима већ познате теме, области или начина рада, увођење интересантне и актуелне новине. До тима се, међутим, не може доћи на првом заједничком часу. Експериментисање са различитим облицима и начинима рада, јача ученичку жељу за оваквим часовима. Када дођете до такве ситуације, створили сте тим.

2. Методичка оправданост интердсциплинарне наставе

Повезивање предмета претпоставља мотивацију и спремност и ученика и наставника на сарадњу. Корелативни приступ захтева довољно отворености, знања и поверења. Проблем јесу различите ученичке могућности, затим ученици по природи интровертни. Посебан приступ захева диференцијална настава. На класичнијим часовима обично имамо проблем како спровести инклузију. Часови пројектне наставе имају одличне могућности квалитетног укључивања у рад деце која раде по посебним плановима и програмима. Разноразни су начини могућег увођења у наставни процес.

Драмска игра, различити облици који се препоручују за овакав тип часа – групни облици, рад у пару, истраживачки рад, рад на рачунару, коришћење визуелног и аудитивног материјала, графички прикази, постери, хамери, илустрације, анимације, филм. Ово су само неки примери индивидуализације наставе која је за окружење готово не приметна, а од које имамо вишеструку добит. Добит од оваквог начина рада односи се на општу атмосферу на часу у ученичком и наставничком колективу. Чланови оба колектива су упућенији једни на друге, комуникација је приснија и отворенија, односи стабилнији. Велика добит уочљива је нарочито код деце која раде по индивидуалном плану и програму. Запазили смо јачање самопоуздања код такве деце, осетило се јасно брисање разлика и дискриминишућих облика пона-

шања. Постигли смо циљ развијања сарадње, социјализовање и културно развијање детета, у чему нам је помогло вршњачко учење. Ученици слабијих интелектуалних могућности осећали су задовољство због активног учешћа у креирању и реализацији часа, знатно су постали самосталнији у раду и отворено су показивали задовољство и срећу због прихваћености и сарадње са осталом децом. Самим тим, постали су сигурнији у себе, у формирање сопственог става и амбиције за што боље остварење циља. На часовима других предмета осетило се функционално повезивање знања, као и примена стеченог знања у животним ситуацијама – о чему смо добили повратне информације од родитеља.

Препознаје се корист за осталу децу, као и добит од оваквог начина рада за школу и друштвену заједницу у целини. Садејством вршњачког учења и инклузије, стичу се нова знања и вештине, а већ стечено се увежбава путем помагања вршњацима. Од малена се деца уче да сарађују и пружају подршку другима, а да при томе не праве никакве међусобне разлике, самим тим се може рећи да се развијају толеранција и одговорност према себи и другоме. Шире гледано може се рећи да се деца развијају у продуктивне чланове заједнице, а школа добија место квалитетне средине за рад и учење. Професори развијају стручне компетенције, учећи на личним искуствима стичу јасну слику о свом раду и тиме унапређују професионално знање и праксу. Примећено је мање проблема у току и после наставе, као и лакше успостављање односа између ученика и наставника.

Наилази се у оваквом облику рада на многе препреке и тешкоће у припреми и реализацији идеје. Унапред су већ постављена питања која се односе на организацију наставе, недостатак времена у оквиру радне недеље, вођење педагошке документације и оцењивање. Како је опремљеност наших школа углавном оскудна, често се као разлог одустајања наводи недостатак учила и техничких средстава. Предлози за превазилажење препрека налазе се у постављању јасних и отворено формулисаних правила. Самим тим сарадња са колегама јача. Континуирано праћење ученика, организовање вршњачке помоћи, стручно усавршавање, али и креативност у сваком смислу речи, чине да деца осете вредност оваквих часова. У недостатку пројектора, децу нпр. можемо ангажовати да делове часа ураде путем паметних телефона.

Међупредметна корелација подразумева повезивање предмета због одређеног циља, садржаја, пројекта. Не мора се тежити пројектној настави. После добро организованих часова са различитим облицима рада, ученици несвесно стварају пројекте. Уочено је да ученици науче практично сами појмове као што су библиографија, индекс, цитат, фусноте и правилно навођење литературе (што је у досадашњој школској пракси примећено као проблем чак и у факултетској фази учења). Учење међупредметним повезивањем не подразумева само пуко усвајање знања. Уче се садржаји и чиње-

нице, методе и стратегије усвајања знања – како потражити информације, организовати, планирати, обликовати, визуелизовати.

Међупредметно повезивање придоноси уклањању ученичког замора, смањује монотонију и чини наставу занимљивијом. Проблем настаје ако се ово схвати искључиво као забава. Публика, ради промоције оваквог часа, пожељна је. Али, треба одабрати ученике који ће нам послужити за даљи рад јер превише публике буди психологију масе и ствара утисак позоришне представе. У интердисциплинарном учењу активности се планирају из перспективе ученика. Како реализовати ову теоријску тезу? Јасно назначена правила, циљ, подела задужења и материјала, наставник контролише рад. Неправедно је евалуација често остављана за крај рада. Евалуација је одличан начин којом се допуњује вршњачка мотивација. Ако ученицима поделимо обрасце у којима је јасно наведено како ће се пратити рад пре и у току часа, записивањем или електронским путем преко беџева или бодова, они ће имати јасну слику о свом постигнућу. Самоевалуација и процењивање осталих учесника могу бити одржавајући и подстицајни фактор.

3. Праћење и вредновање рада у наставном процесу

Мноштво је часова који се могу навести као пример интердисциплинарног учења. Пример из праксе, час који је реализован у Основној школи „Бранко Радичевић“, са наставницима историје, информатике, музичке културе, енглеског језика – обрада балада, само је један од часова који потврђује наведене теоријске тезе. Овај час показује како ученици готово самостално уз вршњачко учење могу преко корелације доћи до пројектне и тимске наставе. Првобитно је замишљен као час са смењивањем различитих облика рада (групног, индивидуалног, рада у пару), уз давање материјала за истраживачки рад. Како су ученици већ навикли на овакав тип часа, претворило се у тимски рад где су наставници имали улогу контролора. Представа за коју су ученици сами писали сценарио, њихова је замисао. Час је почео асоцијацијама на српском и енглеском које су ученици такође радили самостално. Задужења су била равномерно расподељна. Главни део часа чинила је билингвална анализа „Хасанагинице“, а час је завршен историјским квизом са занимљивостима о женама из историје. Квиз су ученици самостално осмислили. Идеја за наставак и разраду пројекта, кренула је од самих ученика. Осмишљајући поруке на енглеском, проистекле из разговора о балади – ученици су изводили закључке у вези са глаголским системом српског и енглеског језика. Порукe су послужиле као прва и уводна презентација која се односила на систем помоћних глагола српског и енглеског језика.

3.1. Поруке из народне баладе „Хасанагиница“

It is always hard to the one who always wants to be right.
 If you are dissatisfied with the others, try to find the causes in yourself.
 It is the hardest to defeat oneself.
 One always loses if he doesn't find the sense in love.
 One suffers as much as he loves.
 The tragedy is always present where the nobility suffers.
 People are guilty because even the death chooses the best ones.

Наставак пројектне и тимске наставе огледа се у функционалном повезивању наставе граматике и књижевности, што је одавно препознато као неопходно и неодвојиво. Међутим, наш циљ је отићи корак даље и покушати повезивање часова матерњег и страних језика. Овакав тип часова је предвиђен за ученике седмог и осмог разреда, када је ниво знања граматике и фонда речи страног језика развијенији него у нижим разредима, а предлог је реализације часова у средњим школама. Поруке до који су ученици истраживачким путем дошли, у овом случају искористили смо за систематизацију помоћних глагола. Уочено је да ученици имају потешкоћа у разумевању синтаксе помоћних глагола у српском језику. Анализом исхода часова са корелативним приступом енглеског и српског језика, уочено је да синтакса помоћних глагола енглеског језика може поједноставити схватање проблемских ситуација у српском. На примерима порука са билингвалне анализе „Хасанагинице“ почињемо другу фазу пројекта.

3.2. Друга фаза пројекта јесте рад на одломцима из Шекспирове драме „Ромео и Јулија“. Инсистира се на стваралачком учењу, учењу путем открића, али и на систематизацији и повезивању садржаја више језика. Понављање система глаголских облика урађено је на часовима које је сваки наставник држао понаособ. На примерима преводне и оригиналне књижевности, ученици су упоређивали системе глаголских облика. Рађена је књижевнотеоријска анализа одломака из драме „Ромео и Јулија“. На истим одломцима урађени су систематизација глаголских времена и слагање времена. Упоредном анализом постигнућа ученика контролне и експерименталне групе, дошли смо до закључка да експериментална група има за 17 процената бољи резултат. Значења глаголских облика са часова граматике српског језика, а са друге стране слагања времена у енглеском – по речима ученика, на овакав начин имају практичан смисао. Књижевност, граматика, примена знања и наглашавање свевремености језика, без граница у простору – речи су које смо добили као коментаре после оваквих часова. Како настава српског језика има задатак помоћи деци да постану креативни, самостални и културни, овај вид рада јасно утиче на развијање способности и јачање закључивања, процене и издвајања битног. Уз поштовање сопственог језика и културе, ученици сазнају да и друге

културе и језике треба ценити. Кроз активне облике учења развијају личне способности, стичу и процењују стечена знања. Циљ је теоријски поновити глаголске системе српског и енглеског језика, али и ојачати ученикову храброст да се изражава на страном језику, да ствара и чита, развија самостални говорни наступ и јача моралне ставове.

3.3. Трећу фазу пројекта чини упоредна књижевна и граматичка анализа одломака из драме „Ромео и Јулија“. Ученицима су благовремено подељени задаци. Наставници су одржали заједничке састанке и индивидуално имали припремне састанке са ученицима. Групама су дата симболична имена.

Задаци

1. група – Ренесанса

Преведите истраживачке задатке на српски језик, а потом одговорите на њих.

1а – Краљ Лир

The experience of literary work

Imagine the place where the story happens and describe how you imagine Romeo and Juliet.

Explain what the word tragical means in your opinion. Mention the words with the same or similar meaning. Mention the situations that can be described as tragical.

1б – Верона

The interpretation of the book

Where does the story happen and how is the world where Romeo and Juliet live represented.

2. група – Хамлет

Кратку биографију писца преведите на енглески језик и спремите се да је презентујете кроз замишљени интервју са Шекспиром.

3. група – Отело

Осмислите по једну реченицу која је у вези са драмом „Ромео и Јулија“ и садржи задате критеријуме. Наведени примери ће ти помоћи да се присетиш глаголских облика.

PRESENT SIMPLE TENSE

I **live in** Verona.

Живим у Верони.

PRESENT CONTINUOUS TENSE

I **am reading** a book.

Читам књигу.

PRESENT PERFECT TENSE

I **have lived** here since 1999.

Живим овде од 1999.

PRESENT PERFECT CONTINUOUS TENSE

I **have been watching** you for some time.

Посматрам те већ неко време.

SIMPLE PAST TENSE

You **took** my heart.

Украла си ми срце.

PAST CONTINUOUS TENSE

I **was talking** to my brother when you came.

Разговарала сам са братом када си ти дошао.

PAST PERFECT TENSE

I **had made** a mistake and things went wrong.

Била сам погрешила (учинила погрешку) и ствари су кренуле низбрдо.

PAST PERFECT CONTINUOUS TENSE

I **had been driving** a bus before I got this job.

Возио сам аутобус пре него што сам добио овај посао.

SIMPLE FUTURE TENSE

I **will meet** you there.

Наћи ћемо се тамо.

FUTURE CONTINUOUS TENSE

I **will be waiting** for you at 11 pm.

Чекаћу те у једанаест увече.

FUTURE PERFECT TENSE

I **will have done** my homework before supper.

Довршићу мој домаћи пре вечере.

FUTURE PERFECT CONTINUOUS TENSE

I **will have been singing** for more than one hour when the curtain goes down.

Певаћу више од једног сата у тренутку (до тренутка) када се завеса спусти.

4. група – Млетачки трговац

На примерима из одломака направите презентацију о глаголским временима српског језика.

4а – Лондон

Помоћни глаголи и презент

4б – Стретфорд

Императив, потенцијал и футур II

4в – Магбет

Перфекат, плусквамперфекат, имперфекат и аорист

4г – Краљица Елизабета

Футур I, глаголски придеви, глаголски прилози и инфинитив

5. група – Позориште

Припремите се да методом уживљавања у улогу говорите како се осећа лик.

5а – Ромео Монтеги

Ја сам Јулија. Испричаћу вам своју причу.

56 – Јулија Капулети
Ја сам Ромео. Моја љубав је...

6. група – Катарза
Осмислите и одглумите свој дијалог између Ромеа и Јулије.

7. група – Богиња Дијана
На основу задатих реченица из дела, направите презентацију о сла-
гању времена у енглеском језику.

The gray-eyed morn smiles on the frowning night,
Chequering the eastern clouds with streaks of light;
And flecked darkness like a drunkard reels
From fourth day's path and Titan's fiery wheels;
Now, ere the sun advance his burning eye,
The day to cheer, and night's dank dew to dry,
I must up-fill this osier-cage of ours
With baleful weeds and precious-juiced flowers.

8. група – Трагедија
На основу датих примера направите презентацију о помоћним глаго-
лима у енглеском језику.

Cowards die many times before their death; the valiant never taste of death
but once.

Much ado about nothing.
All's well that ends well.

What's in a name? That which we call a rose by any other name would
smell as sweet.

Brevity is the soul of wit.
The fool thinks he is wise, but the wise man knows himself to be a fool.
What's done cannot be undone.
All that glitters is not gold.

Записничари сваке групе треба да осмисле и електронски направе
слајдове за заједнички квиз, намењен контролним одељењима. Ученици
контролних одељења припремају по четрнаест питања за квиз, намењен
експерименталним одељењима.

9. група – Љубав
9а – Храброст
Преведите на руски језик.

Кукавице умиру више пута пре своје смрти, храбри окусе смрт само
једном.

Много буке ни око чега.
Све је добро, што се добро сврши.

Име није ништа; оно што називамо ружом, слатко би мирисало и с
другим именом.

Краткоћа је душа духовности.

Будала мисли да је мудар, мудар човек зна да је будала.

Што је учињено, не може бити поништено.

Није злато све што сија.

9б – Интернационално

Направите презентацију о систему глаголских времена у руском језику.

9в – Све око нас је љубав

Два ученика праве блог, сакупљају презентације од осталих група и квиз питања од контролног и експерименталног одељења, уређују и воде квиз и креирају блог.

3.4. Четврту, завршну фазу пројекта, засновали смо на поређењу система глаголских облика и песме „Писмо мајци“ Сергеја Јесењина. Са ученицима шест одељења осмог разреда реализовани су часови где је јасно уочљива вршњачка едукација кроз корелацију српског, енглеског и руског језика на примеру Јесењинове песме „Писмо мајци“. Три одељења *А* смене чинила су експерименталну групу, док је исто градиво рађено у одељењима *Б* смене на класичан начин (они су чинили контролну групу).

Припремни задаци:

Експериментална одељења су подељена на групе, одређене су вође група, благовремено дати задаци и временско ограничење до када треба да буду припремљени. Презентовање припремљеног материјала тече на часовима одређеним по школском плану и распореду.

1. група – Велике љубави великог писца

Ученици су добили задатак да на интернету пронађу и проуче литературу о животу, љубави и смрти Сергеја Јесењина. На основу издвојених битних података пишу драмски сценарио.

2. група – Сергеј Јесењин

На основу написаног сценарија прве групе, чланови друге групе уче текст и представљају Јесењинов живот.

4. група – Ти једина радост си ми, мајко

На основу оригинала и два превода (из Логосове и Заводове читанке), раде презентацију о значењима глаголских облика у српском језику.

5. група – Преводиоци

Ученици преводе Јесењинову песму на енглески језик и упоређују системе глаголских облика ова два језика. Издвајају примере и праве презентацију. Контролна одељења су обавештена (у истом тренутку када су подељени задаци експерименталним групама), на ком часу ће се понављати значења глаголских облика и када ће се анализирати „Писмо мајци“, Сергеја Јесењина. На часовима се радило фронталним радом са присутном моно-

лошком, дијалошком и текстуалном методом – што јесу особености класичног начина учења.

Анализу часова експерименталне групе урадили смо помоћу дискусије на Фејсбук профилима. Како је ученицима електронски вид комуникације постао свакодневица, били су отворени за разговор и изражавање ставова и емоција. Ученици експерименталних одељења су јасно изражавали задовољство због сопственог истраживачког рада који је донео конкретне резултате. Ученици контролних одељења су и ове часове схватили као још „једну исту обавезу и морање“. Трудиле су се да понове научени садржај о глаголским временима и обраде наставну јединицу из књижевности и буду активни и креативни, али је доминирала предвидљивост часа. Наводе да није било узбуђења и ишчекивања као на часовима експерименталне групе. Рад експерименталних одељења доказује да је могућа корелација часова страних језика са матерњим језиком и да од оваквих пројеката можемо имати вишеструку корист.

4. Закључак

Ово су примери модела са часова са интердисциплинарним приступом настави граматике. Наведене су само неке могућности корелације наставе руског, енглеског, српског и немачког (сродних и несродних језика) уз конкретне примере. Има добрих страна овакве методе активне наставе, али и ограничења при њеној примени. Употреба драмских игара и вршњачке едукације представља иновацију у усвајању новог градива, али и интерактивни начин систематизације обрађених садржаја. Анализа исхода оваквих часова показује да се вршњачким учењем решава проблем индивидуализације наставе и имплементирање инклузивних програма. Учење постаје стваралачко и оријентисано на проблем. Циљ реферата је да се оцени шта би се могло мењати у организацији наставе српског и страних језика – преко примера на системима глаголских облика.

Литература

- Вучковић, М. (1994). *Драмско дело у настави књижевности и језика*. Београд: Просвета.
- Гордон, Т. (2003). *Како бити успешан наставник*. Београд: Креативни центар.
- Карацић, В. (1987). *Српске народне пјесме I*. Београд: Просвета – Нолит.
- Маринковић, С. (2000). *Методика креативне наставе српског језика и књижевности*. Београд: Креативни центар.

- Мркаљ, З. (2010). *Читанка за 8. разред основне школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Поповић, Љ. (1991). *Граматика енглеског језика са вежбањима*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Станковић – Шошо, Н. (2010). *Уметност речи – читанка за 8. разред основне школе*. Београд: Логос.
- Стевановић, М. (1991). *Савремени српскохрватски језик 2. Синтакса*, пето издање. Београд: Научна књига.
- Ђоровић, В. (2005). *Илустрована историја Срба 1–6*. Београд: Народна књига.
- The Complete Works of William Shakespeare. (1996). Wordsworth Editions.

Svetlana M. Drobnyak, Vanja M. Čolović

THE PEER GROUP EDUCATION AND CORRELATION IN THE TEACHING CONTEXT AS MODULES FOR UNDERSTANDING THE SYSTEM OF VERB FORM

Summary

The types of classes with interdisciplinary approach to teaching grammar are analysed in the essay. The possibilities of correlation among teaching languages such as Russian, English, Serbian, and German (both related and unrelated languages) are mentioned. The concrete examples are given. Good sides of such a method of active teaching are highlighted, as well as some limits in its application. The use of dramatic plays and the peer group education represent the innovation in learning new lessons but also the interactive way of systematization of already done lessons. The analysis of the outcome of such classes shows the peer group education solves the problem of individualization of searching process as well as the implementation of inclusive programs. The process of learning becomes creative and orientated on the problem. The aim of the essay is to mark what could be changed in organizing the classes of Serbian and foreign languages, giving the examples on the system of verb forms.

